केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयः
श्रीराजीवगान्धीपरिसरः शृङ्गेरी

मीमांसाविद्याशाखा

मीमांसापूर्वषट्कन्यायानां लोके शास्त्रान्तरे च सञ्चारः इति विषयिण्याः दिनद्वयव्यापिन्याः राष्ट्रियसङ्गोष्ठ्याः समग्रविवरणम्
Two days National Seminar Report.

CSU/RGCS/A-12/2023-24/726(office order No 246) इति संख्याकस्य 6-10-2023 इति दिनाङ्कयुक्तस्य कार्यालयीयादेशस्य अनुसारेण मीमांसाविद्याशाखया "मीमांसापूर्वषट्कन्यायानां लोके शास्त्रान्तरे च सञ्चारः इति विषयिणी दिनद्वयव्यापिनी राष्ट्रियसङ्गोष्ठी शोभकृत् – कार्तिककृष्ण पञ्चम्यां षष्ठ्यां च (2,3,December 2023) समनुष्ठिता ।

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य **कुलपतीनामाचार्याणां श्रीनिवासवरखेडी**महोदयानां संरक्षणे कुलसचिवानाम् **आचार्याणां गायत्री मुरलीकृष्ण**महाशयानां मार्गदर्शने **कुलपतिविशेषकार्याधिकारिणाम् आचार्याणां मधुकेश्वरभट्ट**महाभागानां सुचारुमार्गदर्शने **दर्शनविद्यास्थानाधिष्ठात्र्याः सत्यंकुमारी** महाभागायाः मार्गदर्शने परिसरनिदेशकानाम् **आचार्याणां हंसधरझा**महोदयानां निदेशने **मीमांसाविद्याशाखाध्यक्षाणाम् आचार्याणां सुब्राय वि भट्ट**महाभागानां मार्गदर्शने **मीमांसाविद्याशाखासमन्वयकानाम् आचार्याणां सूर्यनारायणभट्ट**महोदयानां समन्वयकत्वे समनुष्ठितायाः मीमांसापूर्वषट्कन्यायानां लोके शास्त्रान्तरे च सञ्चारः इति विषयिण्याः राष्ट्रियसङ्गोष्ठ्याः समग्रविवरणं प्रस्तूयते ।

भूमिका – ज्ञानं हि आत्मनः स्वभावः । जागरितः प्राणी कञ्चन विषयं चिन्तयत्येव । यदा तु तज्ज्ञानं संशयात्मकं भवति, तदा संशयविषयस्य निर्णयेऽपि प्रवर्तते । अन्ये तावद्विषयाः संशयिताः निर्णीयेरन्न वा , धर्मस्तु अवश्यमेव निर्णेयः । यतो हि – "धर्मो विश्वस्य जगतः प्रतिष्ठा"(तैत्तिरीयोपनिषत्) इत्युक्तरीत्या समग्रलोकस्य धारणे धर्म एव हेतुः । धर्मस्य अपालने अधर्मस्य अनुसरणे लोकस्यैव विप्लुतिः स्यात् । तस्मात् धर्माधर्मयोः स्वीकारत्यागार्थं निर्णयात्मकज्ञानस्य अपेक्षितत्वात्, वेदात् जातस्य धर्माधर्मज्ञानस्य च कदाचित् संशयात्मकत्वेन तत्र निर्णयप्राप्त्यर्थं मीमांसाशास्त्रमवतीर्णं यस्य च महर्षिणा जैमिनिना द्वादशस्वध्यायेषु निबन्धनं कृतम् । इदं च शास्त्रं न तेषां नियमानां विधायकं यैः नियमैः वेदवाक्यार्थनिर्णयः क्रियते, किन्तु लोके ये नियमा निसर्गतः अनुभूताः तान् युक्तिरूपेणोपजीव्य वेदवाक्यार्थं निर्णयति । अतः एतच्छास्त्रोक्ताः युक्तयः न वेदस्थकर्मकाण्डमात्रनिर्णयोपयुक्ता अपि तु संशयितविषयमात्रनिर्णये उपयुक्ताः, विशिष्य च वाक्यार्थनिर्णये । अत एव वयं पूर्वमीमांसान्यायसञ्चारं न्यायवेदान्तव्याकरणधर्मशास्त्रादिग्रन्थेषु पश्यामः ।

सङ्गोष्ठ्याः प्रयोजनम् –

अनया सङ्गोष्ठ्या शास्त्रान्तरेषु यत्र मीमांसान्यायाः सञ्चारिताः तेषां स्पष्टप्रतिपत्तिः जाता । एवं मीमांसान्यायैः कथं लोके सन्दिग्धार्थनिर्णयः कर्तुं शक्य इति ज्ञानमपि प्राप्तम् । तेन भारतीयज्ञानपरम्परायाः कथमाधुनिकसमाजे उपयोग इति प्रदर्शनाय कश्चन मार्गः क्लृप्तः ।

सङ्गोष्ठ्यां भागग्रहणप्रक्रिया -

दिनद्वयव्यापिन्यां मीमांसापूर्वषट्कन्यायानां लोके शास्त्रान्तरे च सञ्चारः इति विषयिण्यां राष्ट्रियसङ्गोष्ठ्यां भागग्रहणाय 22-11-2023 दिनाङ्के google form सज्जीकृत्य सर्वेषाम् इच्छुकानां व्यवस्था परिकल्पिता ।

google form link – https://forms.gle/YDXiVPLqTU6La2Te9

सङ्गोष्ठ्याम् भागग्रहणाय/पत्रप्रस्तुतये इत्थं पञ्जीकरणशुल्कं निर्धारितम् –

(a) विद्यार्थिनां कृते - रू 100

(b) शोधच्छात्राणां कृते - रू 200

(c) अध्यापकानाम् अन्येषां च कृते - रू 300

❖ **मीमांसाराष्ट्रियसङ्गोष्ठीसम्बद्धतया परिसरीयवित्तकोशे रू. 5600/- आगतमस्ति ।**

सङ्गोष्ठ्यां भागग्रहीतारः-

बाह्याः विद्वांसः	अध्यापकाः	शोधच्छात्राः	छात्राः	आहत्यसंख्या
07	14	4	15	40

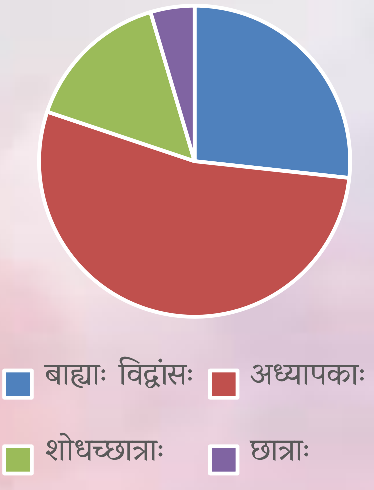

उद्घाटनकार्यक्रमः

समयः – 10-30 AM दिनाङ्कः – 02-12-2023

स्थानम् - परिसरसभाभवनम्

- ❖सभाध्यक्षः – प्रो.सि.एस्.एस्.नरसिंहमूर्तिवर्यः
- ❖उद्घाटकः – आचार्यः हित्लळ्ळी सूर्यनारायणभट्टवर्यः
- ❖स्वागतिकः – प्रो.सूर्यनारायणभट्टः
- ❖धन्यवादाविष्कर्ता – डा.एस्.वेङ्कटेशताताचार्यः

सञ्चालकः – डा.गोविन्दगोपालकृष्णहेगडे

प्रथमसत्रम्

समयः - 11-30 AM

दिनाङ्कः - 02-12-2023

❖सत्राध्यक्षः - प्रो.गणेश.ईश्वर.भट्टवर्यः

❖पत्रप्रस्तोता – डा.कृष्णजोशीवर्यः स्वर्णवल्ली

❖सञ्चालकः - डा.गोविन्दगोपालकृष्णहेगडे

द्वितीयसत्रम्

समयः – 02-30 PM

दिनाङ्कः – 02-12-2023

❖**सत्राध्यक्षः** – आचार्यः सूर्यनारायणभट्टः हित्लळ्ळी

❖**पत्रप्रस्तोतारौ** –1 डा.चक्रवर्तिवर्यः, मैसूरु

2 डा.आर्.नवीनवर्यः, काञ्चीपुरम्

❖**सञ्चालकः** – डा.एस्.वेङ्कटेशताताचार्यः

तृतीयसत्रम्

समयः – 04-30 PM **दिनाङ्कः – 02-12-2023**

❖**सत्राध्यक्षः** – आचार्यः सुब्रायभट्टवर्यः

❖**पत्रप्रस्तोतारः** –1 डा.श्रीधर लोहोकरे
2 डा.दुर्गाशिरणरथवर्यः
3 डा.अरुणभट्टः
4 विद्वान् आदर्शभट्टवर्यः

❖**सञ्चालकः** – डा.गोविन्दगोपालकृष्णहेगडे

चतुर्थसत्रम्

समयः – 10-00 AM **दिनाङ्कः – 03-12-2023**

❖**सत्राध्यक्षः** – आचार्यः सूर्यनारायणभट्टवर्यः
❖**पत्रप्रस्तोतारः** – 1 डा.गुरुराजकल्कुरवर्यः
2 डा.कोम्पेल्लिविनयकुमारवर्यः
3 विद्वान् महेशभट्टवर्यः तिरुपतिः

❖**सञ्चालकः** – डा.गोविन्दगोपालकृष्णहेगडे

पञ्चमसत्रम्

समयः – 11-30 AM **दिनाङ्कः – 03-12-2023**

- ❖सत्राध्यक्षः – प्रो.चन्द्रशेखरभट्टवर्यः
- ❖पत्रप्रस्तोता –1. डा.गोविन्दगोपालकृष्णहेगडे
- ❖सञ्चालकः - डा.एस्.वेङ्कटेशताताचार्यः

षष्ठसत्रम्

समयः – 02-30 PM

दिनाङ्कः – 03-12-2023

❖सत्राध्यक्षः –डा.एस्.वेङ्कटेशताताचार्यः
❖पत्रप्रस्तोतारौ –1 डा.श्यामसुन्दरवर्यः
2 डा.राघवेन्द्र पि आरोल्ली

❖सञ्चालकः – डा.गोविन्दगोपालकृष्णहेगडे

समापनसत्रम्

समयः – 04-30 PM　　　　　　　　　　　　　　दिनाङ्कः – 03-12-2023

- ❖सभाध्यक्षः – प्रो.सि.एस्.एस्.नरसिंहमूर्तिः
- ❖सङ्गोष्ठीसत्राध्यक्षः – प्रो.सुब्राय वि भट्टः
- ❖स्वागतभाषणम् –प्रो.सूर्यनारायणभट्टः
- ❖पत्रप्रस्तोतारौ – डा.नारायणवैद्यः
श्री.सिद्धार्थशङ्करपण्डा
- ❖धन्यवादाविष्कृतिः –डा.एस्.वेङ्कटेशताताचार्यः
- ❖ सञ्चालकः – डा.गोविन्दगोपालकृष्णहेगडे

भागग्राहिणः	प्रस्तुतविषयः
डा.हित्लळ्ळी सूर्यनारायणभट्टः बेङ्गळूरु	सहस्रनामव्याख्यासु मीमांसान्यायसञ्चारः
डा.कृष्णजोशी,स्वर्णवल्ली	कालस्य जन्यत्वे विरोधाधिकरणन्यायसञ्चारः
डा.चक्रवर्ती रामचन्द्रन् मैसूरु	लौकिकविवादानां समस्यानां च समाधाने मीमांसान्यायानां सञ्चारः
डा.गुरुराजकल्कूर् बेङ्गळूरु	एकादशीजयन्तीजन्माष्टमी विचारे मीमांसान्यायसञ्चारः
डा.श्रीधर लोहोकरे पुणे	आकाशस्तल्लिङ्गादित्यत्र सामर्थ्याधिकरणन्यायसञ्चारः
श्री महेश भट्टः तिरुपतिः	भूषणसारे एकप्रसरताविचारः
डा.आर् नवीनः काञ्चीपुरम्	न्यायसिद्धान्तमुक्तावल्यां प्रतिपादितानां मीमांसान्यायानाम् उपपादनम्
प्रो.सुब्राय वि भट्टः शृङ्गेरी	स्मार्तप्रयोगेषु तदन्तापकर्षन्यायसञ्चारः
प्रो.सूर्यनारायणभट्टः शृङ्गेरी	वार्तिकस्थानां मीमांसान्यायानां सर्वोपकारकत्वनिरूपणम्
प्रो.गणेश ईश्वर भट्टः शृङ्गेरी	वेदान्ते मीमांसान्यायसञ्चारः
प्रो चन्द्रशेखरभट्टः शृङ्गेरी	व्याकरणे मीमांसान्यायसञ्चारः
डा.एस् वेङ्कटेशताताचार्यः शृङ्गेरी	उद्गातृभक्षणाधिकरणन्यायस्य वेदान्ते चमसाधिकरणे सञ्चारः
डा.गोविन्दगोपालकृष्णहेगडे शृङ्गेरी	गुणानां च परार्थत्वात् असम्बन्धः समत्वात् स्यात् इति न्यायस्य व्याकरणे सञ्चारः
डा.नारायणवैद्यः शृङ्गेरी	शिक्षाक्षेत्रे मीमांसाशास्त्रोपयोगिता
डा.राघवेन्द्र पि आरोल्ली शृङ्गेरी	वेदान्तेषु मीमांसान्यायसञ्चारः
डा,श्यामसुन्दर ए शृङ्गेरी	मङ्गलस्य फलविशेषकल्पनायां विश्वजिन्न्यायसञ्चारः
डा.कोम्पल्लि विनयकुमारः शृङ्गेरी	विधेयार्थे अदग्धदहनन्यायसञ्चारः
डा दुर्गाशरणरथः शृङ्गेरी	मीमांसान्यायानां लोके सञ्चारक्रमः
श्री आदर्शविनायकभट्टः शृङ्गेरी	लोके शास्त्रान्तरे च योगसिद्ध्यधिकरणन्यायसञ्चारविमर्शः
श्री सिद्धार्थशङ्करपण्डा	विधिक्षेत्रे मीमांसापूर्वषट्कन्यायसञ्चारः
डा.अरुणभट्टः शृङ्गेरी	निषादस्थपत्यधिकरणं समासशक्तिः च

सङ्गोष्ठीसम्बद्धवित्तीयविवरणम्

केन्द्रीयसंस्कृतविश्वविद्यालयस्य (के.स.वि./प्रका.एवं कार्य./104-8/2023-24/680) इति संख्याकस्य 14-9-2023 इति दिनाङ्कयुक्तस्य पत्रस्य माध्यमेन कुलपतीनाम् अनुग्रहेण मीमांसाविषयसम्बद्धसङ्गोष्ठीसञ्चालनाय रु .100000/- (एकलक्षरूप्यकाणि) धनराशेः स्वीकृतिः सूचिता । प्राप्तधनराशेः दिनद्वयव्यापिन्याः राष्ट्रियसङ्गोष्ठ्याः सुचारुसञ्चालनाय इत्थम् उपयोगः कृतः -

क्र.सं	क्रयविवरणम्	धनराशिः(RS)
1	गौरवसम्भावना (आहूतविदुषाम्)	22,500/-
2	गमनागमनव्यवस्था	18047/-
3	वासव्यवस्था	10000/-
4	भोजनव्यवस्था	23,500/-
5	अपेक्षितवस्तुक्रयणाय	25404/-
	Total	99451/-

धन्यवादाविष्कृतिः -

इत्थं मीमांसाविद्याशाखया कुलपतीनाम् आचार्याणां श्रीनिवासवरखेडीमहोदयानां संरक्षणे, कुलसचिवानाम् आचार्याणां गायत्री मुरलीकृष्णमहोदयानां मार्गदर्शने , आचार्याणां मधुकेश्वरभट्टमहाभागानां निर्देशने, दर्शनविद्यास्थानाधिष्ठात्र्याः सत्यंकुमारीमाहाभागायाः मार्गदर्शने, मीमांसाविद्याशाखाध्यक्षाणाम् आचार्याणां सुब्रायभट्टमहोदयानां मार्गदर्शने , परिसरीयनिदेशकानाम् आचार्याणां हंसधरझामहाभागानां निदेशने, मीमांसाविद्याशाखासमन्वयकानाम् आचार्याणां सूर्यनारायणभट्टमहोदयानां समन्वयकत्वे, इयं सङ्गोष्ठी समनुष्ठिता । तेभ्यः सर्वेभ्यः आचार्येभ्यः नमस्कारपूर्वकं धन्यवादं समर्पयावः । एवम् अस्माकं प्रार्थनाम् उररीकृत्य देशस्य नानाप्रान्तेभ्यः समागतेभ्यः पत्रप्रस्तोतृभ्यः विद्वद्भ्यः अन्येभ्यः भागग्राहिभ्यः कार्यक्रमसञ्चालने कृतोपकारेभ्यः परिसरस्य अध्यापकेभ्यः तान्त्रिकसहायकेभ्यः कार्यालयीयकर्मचारिभ्यः प्रियेभ्यः छात्रेभ्यः च धन्यवादाः वितन्यन्ते ।

विद्वज्जनविधेयौ

डा.एस्.वेङ्कटेशताताचार्यः (संयोजकः)

डा.गोविन्दगोपालकृष्णहेगडे (सहसंयोजकः)